

ja degradat a l'articulació feble, en la locució *ho és que* 'el fet és, el cas és, que ...': «En Marquillo anava endavant picant els seus vedells --- En Jepic va restar un xic enrera --- —Què diues! —li va cridar en M. —I la Catrineta? Encara té aquell visatge d'àngels? Sé pas d'on la seu treta aquella minyona. *Ho és que* té pas res de vos ni de la vostra dona», Massó i T. (*Croquis Pir.* I, 32); «el roure, un cop, deia a la canya: / --- / encara si podies néixer / en els endrets on jo m'estic, / te podria servir d'abric / --- / —T'ho estimi —li diu la canya— / --- quan bufa qualque ventagàs, / me blingui, mes me trenqui pas; / *ho és que* tu, fins ara, ets reeixit sens pena / a resistir al vent sense arrudir l'esquena, / més qui sap si, cap a la fi, / la cosa sempre serà així?», Saisset (*Catalanades d. R.*, 237).

O més breument *ho és!*, *ja ho és!*, que tinc anotat amb la pronúncia *u és* en una munió de pobles, sobretot del Vallespir i Confient, i fins a l'Alta Cerdanya (a Eina, Llo, Er i Osseja, 1959) i significant simplement 'és veritat!': «en ell mateix se pensava: / —*Ho és!* som malhurós, eix ocell ten raó!», «En Jepe respon —*Ja ho és;* / si el portàvem? —Sí, bona idea!», «Trobant pas mai res a pelar, / seu aganyits, seu flacs, seu moixos / --- / —*Ja ho és!* —diu el llop— mes com adobar això?», Saisset (ib., 230, 231, 224).

Altrament això s'ha perdut pertot, fora de les terres nostres de l'extrem Nord ; i sols en queda un pàl·lid reflex en la locució *bé ho sembla* o *ja ho sembla* (amb un semblar d'aparences predicatives, cosa estranya), encara usual en català central, però que té tot l'aire d'identificar-se quasi amb la locució ross., amb mera substitució de *ésser* per *semblar*, i que és ja ben antic, puix que en veiem un cas en un doc. cancelleresc de 1322 (Finke, *Acta Ar.* III, 409), que transcriurà a *SEMBLAR*.

En canvi *hò*, o més plenament *hòc*, va restar ple de vigor, durant llargs segles, amb la funció d'adverbi afirmatiu, concurrent de *sí*. Antigament els exemples es compten per milers en la llengua medieval, no sols l'occità (o llengua d'*oc*, que d'això prengué nom), sinó també en el català antic de totes les regions. «Diners fan vui al món lo joc, / e fan honor a molt badoc; / a qui diu *no*, fan-li dir *hoc*: / vejats miracle!», Turmeda (*Bons Amon.*, 154); «ells ne poden haver un sagrament, que ell que-ls diga si són veres aquelles mesions --- E si ell diu *hoc*, sots pena del sagrament, ell deu ésser cregut», *Consolat* (cap. 242, Pard., p. 333); «Dix lo malandrí --- ¿Ha al món tan vergonyosa cosa com fugir? Dix lo jove: —*Hoc*, pus vergonyosa cosa és tostemps per força portar senyal de sofrir e no d'esviar», Eiximenis (*Dotzé*, § 273, *NCL* VI, 76.25).

D'això trobem abundor de testimonis, fins al darrer dels segles medievals; solament l'*InuLC* en cita uns quinze, ultra Desclot, en docs. des de 1380 a 1424, i en totes les regions de la llengua per igual, sense rebaixar-ne gens d'enlloc del Princ. (doc. de Montblanc-Segarra de 1396, *BABL* X, 408; doc. cancelleresc de 1305, Finke, *Acta Arag.* III, 137; i passim en aqueixes i altres col·leccions), ni en els textos de procedència

baleàr (Turmeda, supra etc.) o valenciana; JRoig, per exemple, en la disjuntiva *hoc o no*: «Pluralitat / de doctòs sans, / grans, discordants / d'opinió, / la qüestió / ret fort duptosa, / dificultosa / de didir: / lo sostenir / lo *hoc o no* / conclusió / és, de fatiga / ---» (*Spill*, 10709).

Hi veiem tota la cohort d'acompanyaments fraseològics que tenim en el *sí* modern: *senyor hoc* 'sí, senyor', 'sí certament', 'dir que sí', 'concedir que sí' etc. «Apellà --- lo dit mercader d'Eivissa. Dix lo Rei --- —¿Coneixes aquest hom qui és ací, de València, ne l'has vist jamés? Respòs --- Senyor, *hoc*: a València l'he vist, e he sovint menjat en casa sua», Eiximenis (*Dotzé*, § 164, *NCL* VI, 74.20); «Dix lo frare als ciutadans —Par-vos que fer obres de caritat sia obra sancta? --- Respongueren los ciutadans —*Certes hoc*», «--- Respongueren los ciutadans —*Per cert hoc*», id. (*DoctrComp.*, *CoDoACA* XIII, 317.22, 319.2). «Lo maestre respòs e dix que *hoc*», Llull (*Merav.*, *NCL* III, 56); «dix que *hoc*», en doc. de 1424 (*InuLC*). Sembla que ve a ser el mateix que això, sinó que amb *atorgar* reemplaçant *dir*, en: «Lo qual sagrament esclartí, deu *atorgar* aquell hom que *hoc*», *CostTort.* (ed. Ol., p. 38).

Ja en els temps medievals s'usava també l'adverbi d'afirmació *sí*. Des del S. xv aquest guanyà ràpidament terreny, *ho(c)* s'anà enrarint, i en els segles baixos desaparegué pertot en el nostre domini lingüístic, llevat en l'àmbit del dialecte rossellonès. Ja a l'Edat Mitjana, al costat de *hoc* apareix de vegades la variant fonètica reduïda *hò*, variants entre les quals hi ha la mateixa relació que entre *hic* i *hi*, que hem vist idèntiques en usos, i concurrents entre elles, en l'artícle *HI*.

Així com *ECCE HOC* passà fonèticament a *açò*, *PER HOC* a *però*, i tal com *ILLIC* > *allí*, *ILLAC* > *allà*, com *SIC* > *sí*, *AIXI*, és normal la reducció de *HOC* a l'afirmativa (*hò*); i tal com hi hagué, al costat de *HIC* una variant emfàtica *HIQUE*, d'on el cat. ant. *hic*, també hi hagué *HOQUE* que donà l'antiga afirmativa *hoc*; de *HOQU(E)* ANNO sortí l'it. *uguanno* 'en aquest any', i el cat. arcaic *unguay* (amb propagació de la nasal) que aviat es canvià en *ENGUANY*: cf. gascó *ILLAQUE INTUS* > gascó *laguens* 'dins', *DUNQUE* en lloc de *TUNC* (*DONCS*) etc.; cf. *TopHesp.* II, 73, 149; en canvi el resultat fonètic a esperar de *HOC* era *ò*, tal com *açò*, *però*, *allà*, *ço* etc.¹

La forma *hoc* és de molt la figura predominant de la partícula afirmativa a l'Edat Mitjana; però també es troba ja llavors, de vegades, la forma *hò*: «fa ab gran cortesia / que l'*ho* e lo *no* per ell pot dar», en el poeta Vilaspinoso, del S. xv (64, cf. *InuLC*). Avui, desapareguda la forma *hoc*, resta viva la variant *hò* en rossellonès. Cal sospitar que ja a l'Edat Mitjana, quan escrivien *hoc*, propi de la llengua més formalista, sovint devien pronunciar *hò*, que no estant recolzada en el llatí, els escribes postergaven generalment (en un sentit com es donava preferència a la grafia *et* sobre *e*, a la grafia *ja* sobre *ya*, a *aur* sobre *or* etc.).

De fet avui és només la forma *ò*, que ha sobreviscut, el mateix part deçà que dellà de la frontera lin-